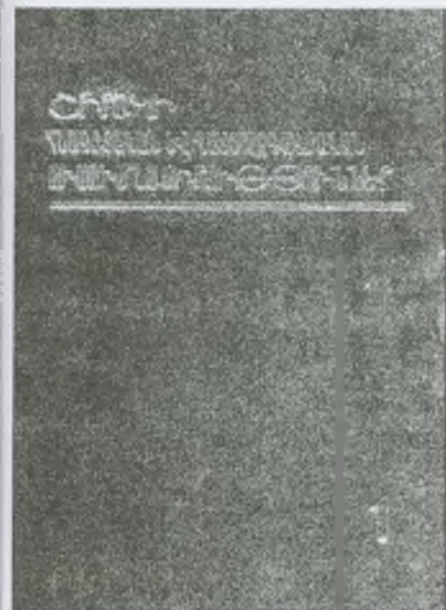

Շիրակը, ինչպես Հայաստանի մյուս պատմական գավառները, հոգևոր ու նյութական մշակույթի անսպառ գանձեր ունի՝ հնագիտական ու պատմագիտական մեծարժեք հուշարձաններ և պատմական անհատակ անցյալ, դարերով ձևավորված ազգագրական գունդեր, ինքնատիպ գամմա և անկրկնելի բանահյուսություն, անգուգական կենցաղ և պատմության խորքերից եկող ավանդույթներ ու սովորություններ, զարմանահրաշ ճարտարապետություն ու նկարչություն և բազմազան արհեստներ ու զբաղմունքներ, ժողովրդական մեծարվեստ երգ ու երաժշտություն և մեր բազմադարյա մշակույթի բազմաթիվ այլ ձեռներու գոհարներ։ Այլ խոսքով՝ պատմամշակութային ծովածավալ ժառանգություն, որի կողմն ու փոխանցողն մեր ժամանակակիցն է։ Երբևէ է բախտ վիճակվել շարունակել այդ գանձերի նորօրյա ուսումնասիրությունը։

1997թ. Գյումրիում հիմնադրված ԳԱԱ Շիրակի հայագիտական հետազոտությունների կենտրոնն ավելի սովորաբարեց Շիրակը հետազոտող հայագետների բանակը՝ զգալիորեն խթանելով պատմական գավառի ժամանակակից ուսումնասիրությունը։ Այդ տարիներին Կենտրոնում հրատարակվող «Գիտական աշխատություններ» ժողովածուի տասներեք հատորներում լույս են տեսել Շիրակի հին ու նոր պատմության, հնագիտության ազգագրության, բանագիտության ու բանասիրության ղեկավարներին նվիրված շուրջ երկու հարյուր տրվածներ ու հրապարակումներ, որոնց գե-

րակշիռ մասը վերաբերում է Կենտրոնում ՀՀ պետությունից ֆինանսավորվող գիտական թեմաներին ու ծրագրերին։

Այդ թեմաներից մի քանիսն առանձին հոդվածներով կամ հաղորդումներով ոչ միայն ծանոթ են գիտական հանրությանը, այլև այսօր արդեն ամբողջական տեսք ստանալով՝ հաջողությամբ ավարտվել են ու սպասում են իրենց «լույս աշխարհի գալուն»։ Այս խնդրի հաջող լուծմանն էր նպատակադրված «Շիրակի հնագիտական և պատմագագագրական ուսումնասիրություններ» ամսեմայա մատենաշարի հրատարակումը Հայագիտական կենտրոնում։

Մատենաշարի անդրանիկ պրակում (15 հրատ. մամուլ, 2010թ.), որը հրատարակել է «Գիտություն» հրատարակչությունը, տեղ է գտել Կենտրոնի ավագ գիտաշխատող, պատմական գիտությունների թեկնածու Լարիսա Եգանյանի «Շիրակի անտիկ դամբարանադաշտերը» աշխատությունը, որ նվիրված է Շիրակի մի քանի անտիկ դամբարանադաշտերի՝ Կարմրաբարի /1968/, Առափիի /1989/, Վարդբաղի /1989/ և Բենիամինի /1989-2001/ պեղումներին։ Դամբարանների կառուցվածքի, թաղման ծեսի և ուղեկցող նյութերի համալիր ուսումնասիրությամբ ներկայացվում է Շիրակի մ.թ.ա. 4-5 դդ. նյութական և հոգևոր հարուստ մշակույթը։

ՀՀ ԳԱԱ հայագիտական հետազոտությունների կենտրոնի գիտական խորհրդի որոշմամբ 2010թ. լույս տեսավ հոգեբանական գիտությունների թեկնածու, կենտրոնի ավագ գիտաշխատող Կարինե Սահակյանի «Հագար երագի հուշարձան» աշխատությունը (230 էջ), որը 1988թ. աղետի հետևանքների ազգահոգեբանական ուսումնասիրության հետաքրքիր ու հաջողված փորձ է։ Հեղինակը գրառել է երկրաշարժի բազմաթիվ նյութեր՝ շուրջ հազար երագ, կանխատեսություններ, բնության երևույթներին առնչվող նշանակներ, սահմանային վիճակներում հայտնված մարդկանց հոգեկան ապրումների նկարագրություններ և այլն։

Հետազոտողի նպատակն է Գյումրին պատուհասած երկրաշարժն աշխարհին ներկայացնել իբրև բաց դաս՝ առաջադրելով ստրեսներին դիմակայելու իր հոգեբանական մոտեցումներն ու տարիների կուտակված հարուստ փորձը, փնտրելով առհասարակ աղետի սո-

ցիալ-հոգեբանական հետևանքների հաղթահարման արդյունավետ ելուղիներ:

Կ.Սահակյանը քննարկում է երազատեսության՝ բոլորին ծանոթ և միաժամանակ առեղծվածային երևույթը էթնոհոգեբանական

կտրվածքով. մի մոտեցում, որին վաղուց մույնչափ կարոտ են թե՛ հայրենական հոգեբանությունը և թե՛ ազգաբանությունը: Եթե հաշվի առնենք մաև այն, որ ուսումնասիրողը ուշադրություն է բևեռում 1988թ. երկրաշարժին, ապա նրա հետազոտության նշանակությունն ավելի է կարևորվում: Մարդու վարքը ճգնաժամային վիճակում կարևոր է ոչ միայն նրանով, որ այդ պահերին ավելի հստակ և տեսանելի են դրսևորվում սլակտությանիս և հոգեբանական շատ երևույթներ, որոնք առօրյա կյանքում սովորաբար դժվար են բացահայտվում, այլև այն պատճառով, որ հնարավորություն է ընձեռում օպտիմալ միջոցներ հայտնաբերելու նման վիճակներից դուրս գալու համար:

Հետազոտողը գիտականորեն հիմնավորված ցույց է տալիս ուսումնասիրության թեմայի փոխադարձ կապը և պայմանավորվածությունը գիտակցականի, ենթագիտակցականի և անգիտակցականի բժշկամիջինափայական խնդրի հետ: Նման կապի բացահայտումը ևս հեղինակի ոչ պակաս արժեքավոր ձեռքբերումներից է այս բնագավառում:

Գիրքը նախատեսված է հոգեբանների, ազգագրագետների, սոցիոլոգների և ընթերցող լայն շրջանակների համար:

ՀՀ ԳԱԱ Շիրակի հայագիտական հետազոտությունների կենտրոնը 2010թ. լույս ընծայեց արվեստագիտության թեկնածու Հասմիկ Հարությունյանի «Երաժշտությունը V-XV

դդ. հայ մատենագրության մեջ» (219 էջ) աշխատությունը՝ նվիրված հայ երաժշտության պատմության մեջ աղբյուրագիտական մեթոդները և աղբյուրագիտական սկզբնաղբյուրների (պատմիչներ, ձեռագրերի հիշատակարաններ, գրական ստեղծագործություններ) համահավաք քննությանը: Հայագիտության տարբեր ոլորտներում լայնորեն մեկնաբանված հիշատակությունների բաղդատական դիտարկումների կողքին բերված են նաև հիշատակություններ, որոնք ընդլայնում են նախաքրիստոնեական և միջնադարյան Հայաստանի երաժշտապատմական գործընթացների ճանաչողական սահմանները:

Աշխատության աղբյուրագիտական կշռելի արժեքից զատ, առաջին հերթին, կարևոր է նրա վերլուծական կողմը, ինչի արդյունքը վերոհիշյալ աղբյուրների հիման վրա երաժշտագիտական հարցերի խմբավորումն է, դրանց գիտական հանգույցների հստակեցումը, այս կամ այն գիտական հիմնախնդրի մոդելի ձևակերպումը: Նշվածները՝ որպես ուսումնասիրության հիմնական նպատակներ, գիտակցված և հստակ որոշարկված են աշխատանքի առաջաբանում և հետևողականորեն քննության են առնված նրա երեք գլուխներում:

Նկատի առնելով այն, որ հայ երաժշտական միջնադարագիտության առավել զարգացած ճյուղը հոգևոր երգարվեստի հետազոտական դաշտն է, մաև այն, որ դիտարկվող ժամանակահատվածը (V-XVդդ.) դասական է համարվում հենց այդ ճյուղի համար, կարելի է կարծել, որ ուսումնասիրության նյութը կշռանակվեր հենց մասնագիտացված երգարվեստի սահմաններում: Մակայն, ըստ էության, նման բնույթի աշխատության համար տրամաբանական, բայց մեր երաժշտագիտական գրականության մեջ ոչ այնքան շատ հանդիպող սկզբուն-

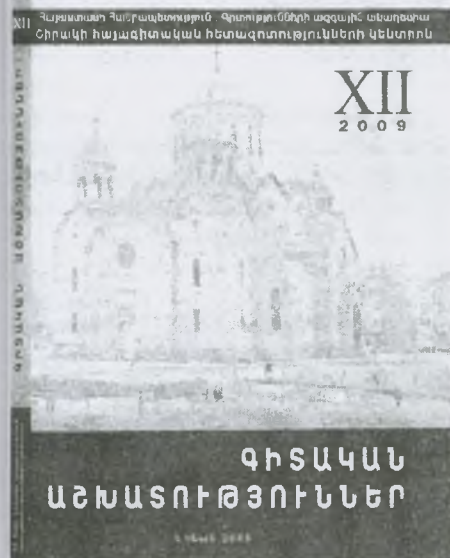
քով, կողք կողքի «հավասար իրավունքներով» ղեկավարվում են մոնոթիկ երաժշտության տարբեր ճյուղերի առնչվող աղբյուրներ և հիշատակություններ:

Քաղված տեղեկություններն ընդգրկում են հայ երաժշտության պատմության շատ ավելի ընդգրկուն շերտ՝ հնագույն շրջանից սկսած: Այլ խոսքով՝ հեղինակը ձգտել է առավելագույնս ամփոփել դասական պատմագրության հաղորդած տեղեկությունների ամբողջ գանգ՝ ինչը և հիմնավոր է դարձնում աշխատանքը թե՛ պատմական ընդգրկումների, թե՛ հայ միջնադարյան երաժշտության ձևավորման և զարգացման պատմական տրամաբանության առումներով:

Գիրքը հասցեագրված է հայ մշակույթի պատմության խնդիրներով զբաղվող մասնագետներին, ինչպես նաև հայագիտությանը հետաքրքրվողներին:

Լույս տեսավ ՀՀ ԳԱԱ Շիրակի հայագիտական հետազոտությունների կենտրոնի «Գիտական աշխատություններ» ժողովածուի XII հատորը՝ 12 հրատ. մամուլ ծավալով, պրոֆեսոր Ս. Հայրապետյանի ընդհանուր խմբագրությամբ:

Հատորում ընդգրկված են 26 հոդվածներ, պապարակումներ և հաղորդումներ հայագիտության և հումանիտար գիտությունների այլ ոլորտներից: Ներկայացված աշխատանքների լիմնական մասը, տարիների ընթացքում ձևավորված ավանդույթի համաձայն, առնչվում է

պատմական Շիրակ գավառի պատմամշակութային ժառանգությանը և կատարված է կենտրոնի գիտաշխատողների հեղինակությամբ: Դրանցում արծարծվող թեմաները վերաբերում են Կապսի վաղբրոնզիդարյան հուշարձանների նկարագրությանը (պատմ. գիտ. թեկնածու Լ. Եզանյան, Հ. Խաչատրյան, Լ. Պետրոսյան), Շիրակի հնագույն պատմությանն առնչվող մի քանի սեպագիր անունների ու ժայռապատկերների վերծանմանը (պատմ. գիտ. դոկտոր Մ. Պետրոսյան, Լ. Պետրոսյան), Շիրակի և հարակից գավառների նոր շրջանի պատմությանն ու հասարակական-քաղաքական կյանքին (պատմ. գիտ. թեկնածուներ Ա. Հայրապետյան, Կ. Ալեքսանյան, Գ. Արվազյան, Ա. Ակոպով), դերձակությանը Ալեքսանդրապոլի արհեստների համակարգում (պատմ. գիտ. թեկնածու Կ. Բազեյան), հետադեպում Գյումրու կերպարվեստին (մանկ. գիտ. թեկնածու Լ. Աթանեսյան), Ալեքսանդրապոլ-Լենինականի 1914-1930թթ. ժողովրդագրական դրությանը (պատմ. գիտ. թեկնածու Ա. Բոյաջյան), աշուղ Շերամի կենսագրական նյութերի և երգերի քոչարդանական գրառումների արժեքավորմանը (արվեստագիտության թեկնածու Հ. Հարությունյան):

Կենտրոնի երկու գիտաշխատողների հրապարակումներում շիրակյան նյութերի քննության արդյունքներն ընդհանրացվել են համահայկական համատեքստում. պատմ. գիտ. թեկնածու Լ. Եզանյանը ղիտարկել է Շիրակի Մեծ Մեպասար գյուղի մոտ հայտնաբերված հնավայրից գայլի գոհաբերության վաղորոնգիդարյան ծեսի գաղտնագիրը հայոց «գելկապի» աղոթքներում, հոգ. գիտ. թեկնածու Կ. Սահակյանը և Ռ. Հովհաննիսյանը՝ միջմշակութային արժեքների հոգեբանական ազդեցությունը անձի վրա:

Հատորում տեղ են գտել նաև Հայաստանի այլ գիտական կենտրոնների և բուհերի ներկայացուցիչների հրապարակումները: Դրանց թվում են Ս. Աղաջանյանի, Գ. Խաչատրյանի, Ս. Մելքոնյանի աշխատանքները՝ նվիրված համապատասխանաբար Գ. Մոսիարու, Մ. Արմենի, Հ. Թումանյանի ստեղծագործությունների գեղարվեստական և լեզվաբանական խնդիրներին: Հայոց լեզվի շարահյուսության և դասականի մի շարք հարցեր են քննությանն առնվել Ս. Հայրապետյանի, Լ. Խաչատրյանի, Ա. Աբրահամյանի, Գ. Մանուկյանի, Տ. Մարաբյանի հոդվածներում: Գերմաներենում կերպարաժամանակային փոխհարաբերության տիպաբանական բնութագրին է անդրադարձել Շ. Տեր-Աղամյանը:

Վ. Ղամբարյանի և Ա. Բարսեղյանի հաղորդումներով ներկայացված են համապատասխանաբար հայտնի մեջ մասնատուների պատրաստման ավանդական արվեստը և 1950-2007թթ. հայկապահայ գեղարվեստը: Գեղարվեստական ստեղծագործությունների զուգաբանական առանձնահատկություններին, ինչպես նաև միջմշակութային կրթության հիմնական դիրքներին են անդրադարձել Ն. Խաչատրյանն ու Լ. Փարսադանյանը:

«Գիտական աշխատություններ»-ի 12-րդ հատորը նախորդների նման ունի նաև տպագրված նյութերի համառոտ ռեսյումներ և անգլերեն ամփոփումներ և ավարտվում է «Գիտական լրատու» բաժնի հետաքրքիր նյութերով:

ՀՀ ԳԱԱ Շիրակի հայագիտական հետազոտությունների կենտրոնը նախորդ համանման գիտաժողովից երեք տարի անց՝ 2010թ. հոկտեմբերի 22-24-ին, հրավիրեց «Շիրակի պատմամշակութային ժառանգությունը»՝ թվով ութերորդ գիտական նստաշրջանը: Պարբերաբար անցկացվող հեղինակավոր այս գիտաժողովը ակնառու երևույթ է ոչ միայն Գյումրու, այլև հանրապետության գիտական և մշակութային կյանքում: Քաղաքի գիտական մտքին նոր թափ հաղորդելով՝ այն աստիճանաբար ավելի է ընդլայնում իր թեմատիկ և ներկայացուցչական շրջանակները: Այսպես, եթե նախորդ յոթ գիտաժողովները հանրապետական մասշտաբների մեջ էին տեղավորվում, ապա վերջինը՝ ութերորդը, հատկորոշվում էր այլ երկրների (Իտալիա, Ֆրանսիա, Գերմանիա, Ճապոնիա, ԱՄՆ, ՌԴ, Վրաստան) հայտի հայագետների գործում մասնակցությամբ, որոնք իրենց արդյունավետ մասնակցությամբ, իրոք, միջազգային հարթության վրա դրեցին պատմական Շիրակ գավառի պատմամշակութային ժառանգության գիտաբանական արժեքավորումը:

Երեք օր շարունակ Գյումրու «Պրոգրես» համալսարանի լսարաններում շիրակագիտության ամենվող իրենց արդիական ու հետաքրքիր գիտական հաղորդումներով, դրանց շուրջ բուռն ու երբեմն էլ կրքոտ բանավեճերով, քաղաքի մտավորականների և ուսանող երիտասարդության հետ բովանդակալից հանդիպումներով հանդես եկան բազմաթիվ նշանավոր հայագետներ՝ հանրապետության մի շարք հեղինակավոր գիտական կենտրոններ:

Ինչպես իր ողջունի խոսքում նշեց ԸՀ կենտրոնի տնօրեն, բանասիրական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր Ս. Հայրապետյանը, նրանցից շատերը մեկ անգամ չէ, որ հանդես են եկել գիտական այս ֆորումում, և նրանց նոր ելույթներն սպասված են այստեղ Միևնույն ժամանակ գիտաժողովի նշանավորվեց նորանոր հայագետների ակտիվ մասնակցությամբ ու ձեռքբերումներով:

Գիտաժողովի մասնակիցներին ջերմորեն

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ
ԻԹԵՐՆՈՒԼ
ԳԻՏԱԿԱՆ ԼՍՏԱԶՐԱՆԻ
Ն Յ ՈՒ Թ Ե Ր

SHIRAK HISTORICAL AND
CULTURAL HERITAGE
8th International
SYMPOSIUM
MATERIALS

ողջունեցին և արդյունավետ աշխատանք մաղբեցին նաև ՀՀ ԳԱԱ Հայագիտության և հումանիտար գիտությունների բաժանմունքի ակադեմիկոս-քարտուղար, գիտաժողովի կազմկոմիտեի նախագահ ակադեմիկոս Վ. Բարխուդարյանը, Շիրակի փոխմարզպետ Ս. Պետրոսյանը, Հայ Առաքելական եկեղեցու Շիրակի եղևոր թեմից՝ Նարեկ եպս Ծաքարյանը:

Գիտաժողովի առաջին լիազումար նիստը նվիրվեց Անիի եկեղեցական համալիրի զարդերից մեկի՝ Բագմայրի վանքի հազարամյա հոբելյանին: Վանական այս համբավավոր համալիրի մասին ծավալում ու համակողմանի հաղորդումով հանդես եկավ Կ. Մաթևոսյանը (Մաշտոցյան Մատենադարան)՝ կարևորելով նախ՝ կառույցի ճարտարապետական բարձր արժեքը և ապա՝ այստեղ ծավալված գիտական-գրչական գործունեության պատմական նշանակությունը: Հետաքրքիր ու բովանդակալից հաղորդումներով լիազումար նիստում հանդես եկան նաև բանասիրության դոկտորներ Ա. Խասիսյանը, Դ. Գասպարյանը, Ն. եպս. Ծաքարյանը, դոցենտ Կ. Սահակյանը:

Այնուհետև աշխատանքները ծավալվեցին մասնաճյուղերում:

Ա մասնաճյուղում ընդգրկված էին հնագիտության, մարդաբանության, վիճակագրության և պատմագիտության ոլորտները: Յուրաքանչյուր նյութերի առատությամբ ներկայացվեցին Շիրակի Մեծ Սեպասարի վաղորոնգիդարյան օբյեկտների պատվանդաններին (Լ.Եգանյան, ԸՀՀԿ), Շիրակի հնագիտական հուշարձաններից հայտնաբերված գտածոներին (Հ.Աղեկյան, ԸԵԹ), Խաչի Չորի վիճակներին (Ա.Մանուկյան, ԳԱԱ ՀԱԻ), հնդեվրոպական միգրացիաներին (Ա.Խուդավերդյան, ԳԱԱ ՀԱԻ), Էրիխսի երկրի տնտեսությանը (Բ.Ավագյան, ԿԱԹ) նվիրված հաղորդումները:

Շիրակի հնագույն շրջանի և XX դարավերջի պատմագիտական թեմաների շրջանակում ներառված էին հնագույն աստվածությունների անունների (Ա.Պետրոսյան, ԳԱԱ ԸՀՀԿ), Օրոնտես-Երվանդի հակամակեդոնական գործունեության խորենացիական տվյալների (Լ.Պետրոսյան, ԳԱԱ ԸՀՀԿ), միջնադարում Տալիի և Անիի Բագրատունիների փոխհարաբերությունների (Ա.Ակոպով, ԳԱԱ ԸՀՀԿ), Ալեքսանդրապոլի գավառում վերաբնակված ժուների (Ա.Հայրապետյան, ԳԱԱ ԸՀՀԿ), «Արարատ» ամսագրում 1860-1880-ական թթ. Ալեքսանդրապոլի կրթական-հասարակական կյանքի լուսաբանման (Գ.Ալվազյան, ԳԱԱ ԸՀՀԿ), 1921թ. հունվար-ապրիլ ամիսներին Ալեքսանդրապոլում ժամանակավոր իշխանության մարմինների գործունեությանը (Կ.Ալեքսանյան, ԸՀՀԿ), Գ.Գյուրջիևի հայկական ինքնությունը (Ա.Մելիք-Սարգսյան, ՊՄՊ ԸԾ) նվիրված մի շարք նորահայտ փաստերի ու վարկածների քննական ուսումնասիրությունը: Դրանցից շատերի շուրջ ծավալվեցին բուռն քննարկումներ ու բանավեճեր: Ալեհայտ էր այդ հետազոտությունների շարունակականության և հետագա խորացման միտվածությունը:

Գիտաժողովի Բ մասնաճյուղի թեմատիկ յոթանակներում ներառված էին ճարտարապետությանն ու արվեստաբանությանն առնչվող հաղորդումները: Գիտաժողովի մասնակիցները մեծ հետաքրքրություն ցուցաբերեցին երկու ճապոնացի գիտնականների՝ Ս.Սասանույի և Յ. Ֆուջիտայի հաղորդումների նկատմամբ: Առաջինը նվիրված էր Արագածի Սբ Երրորդություն եկեղեցու ճարտարապետական ծագումնաբանությանը, մասնավորապես, եկեղեցու կառուցվածքի, նրա զմբեթի ճարտարապետական առանձնահատկություններին: Երկրորդում խոսվում էր Պեմգաշենի եկեղեցական համալիրի խաչաձև եկեղեցու զմբեթի

կառուցվածքի շինարարական առանձնահատկությունների մասին:

Հին Հայաստանի տաճարների կառուցվածքի, Մարմաշենի վանքի կաթոլիկ եկեղեցու դեկորատիվ հարդարանքների մասին խոսեցին Հ.Հակոբյանը (ԵՊՀ) և Մ.Հասարթյանը (ԳԱԱ ԱԻ): Վ.Մուտարեյի (Ֆրանսիա) հաղորդումը նվիրված էր Հայաստանում իրականացվող ճարտարապետական վերականգնումների խնդիրներին՝ Բենիամինի հնավայրի օրինակով: Ա.Ախարոնյանի «Դեպի Անի» ուղեգրությանն էր նվիրված Գ.Խաչիկյանի հաղորդումը, որտեղ տրված էր Բագրատունյաց մայրաքաղաքի ճարտարապետության արժևորումը՝ ուղեգրության հեղինակի կողմից:

Մասնաճյուղում ներկայացված աշխատանքների մեջ իր թեմայով ու բովանդակությամբ առանձնահատուկ էր Ա.Հայկազունի (ԵՃՊԹ) «Նոյյան տապանի կառուցվածքային հորինվածքը և աշխարհի քառակողմ ու եռաբաժան համակարգը» հաղորդումը: Կրոնական, առասպելաբանական, ազգաբանական հիմնադրույթների բաղդատական վերլուծության միջոցով հեղինակը առաջ քաշեց Նոյյան տապանի կառուցվածքին վերաբերող մի վարկած, որի հիմքում հայկական հնագույն պաշտամունքային կառույցների հավանական մեմանությունն է տապանի եռաստիճան հորինվածքին: Բանախոսն իր դրույթները զուգակշռեց բազմաթիվ պատմամշակութային երևույթների հետ, այդ թվում նաև՝ Հայկական լեռնաշխարհի հասարակական կյանքի և պետական վաղ գոյածների եռադաս համակարգի հետ:

Գիտաժողովի մասնակիցներին հաճելիորեն զարմացրեց Ա.Մեծ բավականություն պատճառեց Նոյին և Արարատ լեռանն առնչվող պատմամշակութային խնդիրների ինքնօրինակ քննությանը նվիրված մեկ այլ ելույթ ևս, որը ներկայացվեց գիտաժողովի եզրափակիչ լիագումար նիստում խոսալացի հայագետ Ա.Վարդանյանի կողմից: «Նոյյան տապանի, մնացածների և հայերի հետքերի որոնում» թեմայով զեկուցմամբ ներկայացվեցին հեղինակի շուրջ 20 տարիների հետազոտությունների արդյունքները՝ կատարված Արարատ լեռան վրա: Վեր համվեցին Նոյյան տապանի և հայերի խնդրահարույց փոխառնությունների մի շարք ուշագրավ հարցեր:

Բ մասնաճյուղում ներկայացված չորս երաժշտագիտական հաղորդումներում քննության առարկան Շիրակի աշուղական արվեստի խնդիրներն էին: Կենտրոնի գիտական քարտուղար Հ.Հարությունյանի հաղորդումը նվիրված էր երաժշտագետ-ֆոլկլորագետ, ԸՀՀ կենտրոնի ավագ գիտաշխատող, անժամա-

նակ կյանքից հեռացած Հասմիկ Ափինյանի «Միտր երգիչը. Աշուղ Իզիթ» գրքին, որը հրատարակության է պատրաստել ՇՀՀ կենտրոնը: Գրքի առաջին բաժինն ամբողջությամբ նվիրված է աշուղի կյանքի ու ստեղծագործական գործունեության կարևոր փուլերին, երկրորդն ամփոփում է աշուղի անտիպ երգերի 55 նմուշները: Բանախոսը փորձեց ներկայացնել հեղինակի մանրախոյզ աշխատանքի արդյունքները, որոնք հիմնականում վերաբերում են աշուղի մեղեդիակերտման առանձնահատկություններին և որոնց բացահայտման շնորհիվ ստեղծվել է գրքի տեսական-վերլուծական բաժինը: Ընդգծվեց այն, որ երաժշտագիտական խորը վերլուծությունը, որը Հ.Ափինյանի տալիս էր ի վեր հետևողականորեն շարունակվող նվիրյալ աշխատանքի արդյունքն է, արժանի է բարձր գնահատականի: Այսօր նրա սկսած գործը Կենտրոնում շարունակվում է:

Ալեքսանդրապոլի աշուղական դպրոցի փառյուն ներկայացուցիչ աշուղ Ջիվանու ազգային-հայրենասիրական երգերի վանկաչափական կառույցներին էր նվիրված Ա.Բաղդասարյանի /ԳԱԱ ԱՐ/ հաղորդումը: Յուրովի համակարգված ու մշակված ներկայացվեցին կցորդ բացականչությունների և բառերի ոտքատեսակներն ու արժևորվեց դրանց տեսակարար կշիռը Ջիվանու հայրենասիրական երգերում:

Մեծ հետաքրքրություն առաջացրեց Զ.Թազակչյանի /ԳԱԱ ԱՐ/ հաղորդումը, որը նվիրված էր 1927թ. երաժշտագետ Զ.Քուլմարյանի՝ «Ֆոնոգրաֆով» ծայնագրած աշուղ Շերամի հեղինակային կատարումներին: Ներկայացվեց շուրջ 11 երգ, և արվեց դրանց նոտագրված վերծանությունների վերլուծական բնութային: Անտարակույս, աշուղ Շերամի կատարումները՝ որպես հայտնություններ, նոր ու համարժեք գնահատականների կարոտ են, բնականաբար դրանք այս ֆորումում բուռն քննարկման արժանացան:

Բացի աշուղական երգերից, մասնաճյուղում ներկայացվեց նաև հաղորդում Ն.Տիգրանյանի այն մտտամների մասին, որոնք կոմպոզիտորը մշակել է եվրոպական կամերային տարրեր ամսամյուների համար /ՀՀ արտությունյան, Ե.Վարդսյան, ԳԱԱ ՇՀՀԿ/: Արևելյան պրոֆեսիոնալ դասական երաժշտության այս արժեքավոր նմուշների ձեռագիր պարտիտուրների հորինվածքային և ֆակտուրային լուծումները թույլ են տալիս դրանք դասել հայ կամերային-գործիքային երաժշտության կարևոր ձեռքբերումների թվին: Բանախոսները նաև նշեցին, որ ԳԱԱ ՇՀՀ կենտրոնը ձեռնամուխ է եղել դրանց հրատարակման գործին:

ԸՊՄԺ գիտաժողովներում ավանդաբան ներդրառնում են նաև անհատ արվեստագետների ստեղծագործությանն ու գործունեությանը: Այսպես. Ա.Քամեյանի /ԳԱԱ ՇՀՀԿ/ հաղորդման մեջ ամփոփված էին գյումրեցի գեղանկարիչ Վազգեն Ստեփանյանի ավելի քան 20 տարիների ստեղծագործական կենսագրությունը, նրա հետաքրքրությունների շրջանակը, սիրված թեմաները՝ ժանրային սյուժեների, բաղաբային ու գյուղական տեսարանների, բնանկարների վերլուծությամբ:

Ա.Մարգարյանը /ԵԳՊԱ ԳՄ/ անդադարձավ գյումրեցի հայտնի քանդակագործ Զավեն Կոշտոյանի կյանքին ու ստեղծագործության բնութագրին: Նշվեց, որ հեղինակի բազմաժանր ստեղծագործության մեջ, այդուհանդերձ, գլխավոր հերոսը հին ու նոր գյումրեցին է՝ իր անկողնեղի կերտվածքով:

Առավել ընդհանրացված էր Ա. Գևորգյանի /ԵԳՊՆ ԳՄ/ ելույթը՝ նվիրված Գյումրու կերպարվեստի արդի դրսևորումներին: Բանախոսը հիմնականում անդրադարձավ հետադեմության Գյումրիում այլընտրանքային արվեստների միջոցների համատեղելիության հիմնախնդիրներին:

Թատերագետ Լ.Մոթաֆյանը /ԵԿԹՊԻ/ իր հաղորդումը նվիրել էր Գյումրու դրամատիկական թատրոնում Շեքսպիրյան ներկայացումների արժեքավորմանը՝ ընդգծելով, որ դրանք գոյակորեցին խորհրդահայ թատրոնում շեքսպիրյան բեմադրությունների նոր միտումներ և արտահայտչաձևեր, ռեժիսորական -դերասանական մեկնաբանությունների ինքնատիպ հնարավորություններ:

Գիտաժողովի Գ մասնաճյուղում ընդգրկված էին ազգաբանության, բանագիտության և բանասիրության վերաբերյալ արժեքավոր հաղորդումներ: Աշխատանքները իրենց բազմաբնույթ թեմաների արժարժմամբ, որոնք մեծ հետաքրքրություն առաջացրին թե՛ գիտաժողովի մասնակիցների, թե՛ Գյումրու հասարակայնության շրջանում:

«Ըստանդեյնյան «Համայնապատկեր»-ը և Գյումրին» հաղորդումով հանդես եկավ գյումրեցի, այժմ ԱՄՆ-ում հրատարակվող «Համայնապատկեր» մշակութային հանդեղի գլխավոր խմբագիր Ս.Գյուղակյանը, որը խոսեց հայրենիք-սփյուռք կապերի ամրապնդման գործում հանդեսի նշանակալի դերի ու ձեռքբերումների մասին: Ընդափնեցին բազմաթիվ հարցեր նաև Գյումրու մտավորականների և հանդեսի միջև տարիների ընթացքում ամրապնդված ստեղծագործական կապերի մասին:

ՀՀ ԳԱԱ ՇՀՀ կենտրոնի տնօրեն, բանասիրական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր

Ս.Հայրապետյանն անդրադարձավ Գյումրու արդի խոսվածքին, որը ձևավորվել է 19-րդ դարի առաջին կեսին արևմտահայերի հոծ զանգվածների դեպի Արևելյան Օխրակ ներգաղթի շնորհիվ: Վերջին տարիներին իրականացված ժողովրդական, բարբառագիտական, բանագիտական լուրջ ու մանրաբնին ուսումնասիրությունների հիման վրա ներկայացվեցին Գյումրու խոսվածքի հնչյունական, բառակազմական և քերականական իրողությունների ընդհանուր պատկերը, զարգացման առանձնահատուկ գծերը, արդի վիճակը: Հաղորդումը, որով քննության էր առնում արդի հայ բարբառագիտության քիչ ուսումնասիրված իրողություններինց մեկը, առանձնակի ուշադրության արժանացավ և բազմաբնույթ հարցադրումներ առաջ բերեց գիտաժողովի մասնակիցների ու ներկաների շրջանում:

Ինչպես նախորդ, այնպես էլ այս գիտաժողովում մեծաթիվ էին Օխրակի ազգագրությանն ու բանահյուսությանը նվիրված հաղորդումները: Է.Խեմյանը /ԳԱԱ ՀԱԻ/ խոսեց Գյումրու բանահյուսական ավանդույթի մեջ Պոլոզ Մուկուչի կերպարին առնչվող արխիվային նյութերից, որոնք հավաքված են Հնագիտության և ազգագրության ինստիտուտում:

Ժողովրդական բժշկության ավանդական եղանակներին էին նվիրված Կ.Բազեյանի /ԳԱԱ ՇՀՀԿ/, Ե.Ջաքարյանի /ԳԱԱ ՀԱԻ/ հաղորդումները: Գյումրիում գրառված նյութերի էին վրա Կ.Սահակյանի ու Ռ.Հովհաննիսյանի /ԳԱԱ ՇՀՀԿ/ հաղորդման մեջ ներկայացվեց Սբ Սարգիսը ժողովրդական պատկերացումներում: Ժ.Խաչատրյանը /ԳԱԱ ՀԱԻ/ անդրադարձավ Գյումրիում Անդաստան անեղու եկեղեցական ծեսին, նաև ժողովրդական ռոմախմբության տեղային առանձնահատկություններին: Հ.Ասատրյանի /ԳԱԱ ՀԱԻ/ հաղորդման նյութը վերաբերում էր գյումրեցի երեխաների կենցաղում մանկական խաղերի անունների բանաձևային նշանակությանը:

Բոլոր բանավեճի առիթ հանդիսացան Ն.Սարգսյանի /ԳԱԱ ՀԱԻ/ Գյումրու համայնի տարածքներում կանգնեցվող հուշարձանների հարցի շուրջ կատարված դիտարկումներն ու մեկնաբանությունները:

Գյումրու ավանդական ուտեստն այս անգամ ներկայացված էր «Տարի հացի» արարողության /Ն.Շամսյան, ԳԱԱ ՀԱԻ/ և 20-րդ դարի վերջի ու 21-րդ դարի սկզբի Ամանորի իսակարգի շրջանակներում /Օ.Հարություն, ԳԱԱ ՇՀՀԿ/: Լսվեցին հաղորդումներ՝ նվիրված արդի Գյումրու կրոնական համայնքներում կնոջ դերի, ինչպես նաև դրանց նկատմամբ շրջապատի պատկերացումների, վերա-

բերմունքի ու գնահատականի վերաբերյալ դաշտային հետազոտական աշխատանքների արդյունքների մասին /Մ.Պողոսյան, Ա.Ստեփանյան, ՀԱԻ/:

Գիտաժողովում արդի շեշտադրումներով ու մոտեցումներով էր ներկայացված գրական կյանքը: Դ.Գասպարյանի «Կարսից դեպի հավերժություն» սուր շեշտադրումներով ելույթը առաջին լիազումար միստում նվիրված էր Եղ. Չարենցի նորահայտ անտիպ ժառանգությանը: Ավ. Իսահակյանը խոսեց Իսահակյան տոհմի շիրակյան ակունքների մասին: Լենինականյան որբանոցների կյանքի գեղարվեստական վերլուծությանն էր նվիրված Մկրտիչ Արմենի «Սկաուտ 89» վիպակի վերաբերյալ Գ.Խաչատրյանի /Գ.ՊՄԻ/ հաղորդումը:

Հայաստանի գրողների միության Գյումրու բաժանմունքի նախագահ Ա.Կարապետյանը ներկայացրեց գրող Պատվական Ղուկասյանի դիմանկարը, ստեղծագործական ժառանգությունը: Միջմշակութային արդիական հարցեր արծարծվեցին Ա.Սարգսյանի /Գյումրու ՔՈՒԿ/, Ա.Սահակյանի /Գ.ՊՄԻ/, Ա.Տեր-Մինասյանի /ԲՀՏ/ հաղորդումներում:

Բովանդակալից ու հրապուրիչ էր գիտաժողովին ուղեկցող մշակութային միջոցառումների շարքը՝ Հառիճավանք, Գյումրու օր, Օխրակի ազգագրական երգ ու նվագ և այլն:

Բոլոր մասնաճյուղերի աշխատանքներն ամփոփվեցին և՛ աշխատանքային օրակարգի վերջում, և՛ գիտաժողովի եզրափակիչ լիազումար միստում: Այստեղ ամփոփիչ ելույթներով հանդես եկան մասնաճյուղերի նախագահները՝ Մ.Հասրաթյանը, Մ.Պետրոսյանը և Ա.Պողոսյանը: Նրանք հանգամանորեն անդրադարձան գրեթե բոլոր ելույթներին, տրվեցին դրանց գիտական բնութագրություններն ու գնահատականները: Այդպիսով, ամփոփվեց հայագիտությանը նվիրված ևս մեկ ֆորում, որը շարունակեց կենտրոնի կողմից տարիներ առաջ կյանքի կոչված հայագիտական հետազոտությունների այս ոլորտի լավագույն ավանդույթները:

Իր եզրափակիչ ելույթում ՇՀՀ կենտրոնի տնօրեն Ս.Հայրապետյանը խոսեց ԵՊՄԺ միջազգային 8-րդ գիտաժողովի կայացման, նրա առաջադիր խնդիրների և նպատակների իրականացման, ինչպես նաև շիրակագիտության մեջ նրանով ըստ էության նոր հանգրվանի հասնելու մասին: Գիտական այդ մեծամասշտաբ միջոցառումը գնահատվեց ժամանակակից հայագիտության զարգացման համատեքստում, ինչի շնորհիվ ուրվագծվեցին Օխրակի հայագիտական ուսումնասիրության ուղեկիցները և առաջնահերթությունները 21-րդ դարի առաջին քառորդին: